

Marè Bresser:

Als de school mag kiezen...

Afsluiting van de Basisvorming

De Basisvorming is een feit. De nieuwe vakken verzorging en techniek hebben een plaats gekregen in het lesrooster, de nieuwe methodes zijn aangeschaft en de lesinhouden en werkwijzen zijn aangepast aan de kerndoelen. Het is niet eenvoudig geweest om al deze veranderingen goed door te voeren en de meeste scholen zijn eigenlijk nog in de ontwikkelingsfase. Toch is het nu, drie jaar na invoering, tijd voor de volgende stap: de afsluiting van de Basisvorming.

Al eind april 1993 heeft het Cito voorbeelden van de eindtoetsen Basisvorming opgestuurd naar de scholen. De voorbeeldtoets van het vak Nederlands bestond uit de onderdelen lezen (2 uur), luisteren/kijken (2 uur), schrijven (2 uur) en discussie (25 minuten per acht leerlingen). In *Moer* hebben Dorée de Kruyk en Daniëlle de Doelder deze toets aan een kritische beschouwing onderworpen (*Moer* 1994 • 1, p. 19-24).

Zij waren positief over het thematische karakter van de eindtoets: de verschillende onderdelen zijn gerangschikt rond een thema. Voordat de toets wordt afgenomen krijgen de leerlingen inleidende teksten over het thema, waardoor zij over de benodigde achtergrondkennis beschikken. Dit maakt het mogelijk de totaalvaardigheden te toetsen zonder dat de leerlingen zich steeds weer in een nieuw onderwerp hoeven te verdiepen.

Andere positieve punten van de eindtoets Basisvorming zijn de aandacht voor de vaardigheden waarbij kennis onmiddellijk moet worden toegepast, zoals in de toetsen voor kijken/luisteren en voor de discussie. Helaas was er in de eindtoets geen aandacht voor het onderdeel fictie/het gebruik van de computer bij het verwerven en verwerken van informatie en de onderwerpen uit het domein Taal en Taalverschijnselen.

De Kruyk en De Doelder gingen ook in op de voorziene organisatorische problemen. Veel leraren meenden dat de verschillende toetsen veel tijd zouden kosten. Toch vonden de auteurs dat het nadeel van de grote tijdsinvestering niet opweegt tegen het voordeel van de brede toetsing. Door de aandacht voor de subdomeinen kijken/luisteren en discussie naast het traditionele lezen en schrijven, is er voor de scholen de verplichting ontstaan om deze vakonderdelen serieus te nemen. Bovendien kunnen de organisatorische problemen tot een minimum beperkt blijven, omdat de toetsing per klas geregeld kan worden. Maar hoe dit in de praktijk zou uitpakken, was nog niet bekend.

Het voortgezet onderwijs heeft in het schooljaar 1994-1995 voor het eerst ervaring opgedaan met de toetsen voor de Basisvorming. Pakken papier stroomden de scholen binnen en al snel bleek dat het afnemen van de toetsen problemen zou opleveren. De meeste protesten betroffen de omvang en hoeveelheid van de toetsen.

De grote hoeveelheid toetsen wordt veroorzaakt door het feit dat vakken opgesplitst zijn in onderdelen. Voor Nederlands zijn dit de onderdelen leesvaardigheid, luister- en kijkvaardigheid en de schrijfvaardigheid. Bij elkaar duren deze toetsen zes uur. Daarbij moet de discussie- en de spreekvaardigheidtoets nog worden opgeteld.

Het aantal toetsen waarmee leerlingen binnen een paar jaar te maken krijgen is volgens velen te groot. In groep 8 van de basisschool is er de Citotoets, na twee of drie jaar voortgezet onderwijs de toetsing van de Basisvorming en voor leerlingen van MAVO of VBO is er in het jaar daarop weer toetsing. Bovendien heeft elke school nog haar eigen toetstradities als proefwerkweken, repetities en schriftelijke overhoringen.

Andere problemen betroffen de kopieerkosten van de omvangrijke toetsen, de organisatie van de toetsafname en de aansluiting van de opgaven op de verschillende leerstijlen en methoden die scholen gebruiken.

Staatssecretaris Netelenbos reageerde op deze protesten met een brief naar de scholen waarin stond dat er de mogelijkheid is om af te wijken op de onderdelen. Het afgelopen

schooljaar diende als een experimenteerjaar en alleen de schriftelijke onderdelen hoefden verplicht getoetst te worden. Voor het schooljaar 1995-1996 kiest de staatssecretaris voor de volgende oplossing: voor elk vak moet ten minste een van de toetsen worden gebruikt, ter keuze van de school. Dit betekent dat niet langer alle toetsen verplicht zijn en dat de school die toetsen kan kiezen die het beste passen bij de eigen organisatie, leerstijl en methoden. Voor de langere termijn wil zij onderzoeken of een meer flexibele invulling van de toetsing mogelijk is. Dit kan bijvoorbeeld zijn het opzetten van een toetsenbank waaruit scholen naar eigen behoefte opgaven kunnen selecteren.

De weg van de minste weerstand

De vrijheid in keuze voor de toetsinhoud zal nadelige consequenties kunnen hebben voor de inhoud van het vak Nederlands in de Basisvorming. Nederlands in de Basisvorming houdt in dat er gekozen is voor communicatief taalonderwijs waarin er veel aandacht is voor luister- en spreekvaardigheden. Deze onderdelen nemen veel tijd in beslag en ook de organisatie en de beoordeling hiervan leveren vaak problemen op. Op veel scholen wordt er dan ook nog (te) weinig aandacht besteed aan deze vaardigheden.

Als de scholen de mogelijkheid hebben te kiezen voor toetsen die het beste aansluiten bij de werkwijzen en methoden van de school, zullen de spreek- en luistervaardigheden het ondergeschoven kindje blijven. Er is dan geen directe aanleiding – namelijk de verplichte toetsing – om toch te komen tot goede kijk- en luisterlessen en discussielessen.

Het gevaar bestaat dat de meeste scholen zullen kiezen voor de lees- of schrijftoets. Deze onderdelen krijgen al jaren veel aandacht in de methodes en in de lessen. Vooruitlopend op het nieuwe eindexamen voor HAVO en VWO bestaat er een reële kans dat er alleen nog wordt gekozen voor de leestoets.

Het centraal examen heeft namelijk betrekking op de leesvaardigheid. Het examen bestaat uit een aantal vragen en opdrachten bij teksten, waaronder een samenvattingsopdracht. Het schoolexamen bevat de onderdelen mondelinge taalvaardigheid, schrijfvaar-

digheid en literatuur. De kans is groot dat een belangrijk deel van het cijfer wordt uitgemakt door de beoordeling van het lezen. Het gevaar is dat hierdoor in het voorbereidend onderwijs onevenredig veel aandacht zal worden besteed aan dit onderdeel en dat dit ten koste zal gaan van de andere drie.

Om nu te stellen dat het vak Nederlands in de toekomst alleen nog maar leesonderwijs zou inhouden, gaat te ver. Natuurlijk is dit een belangrijk onderdeel, maar communicatief taalonderwijs bevat zoveel meer!

Een andere nadelige consequentie van de vrijheid in keuze voor de toetsinhoud is dat het thematische karakter van de toetsen voor het vak Nederlands en de samenhang tussen de onderdelen verdwijnt. Een meer algemeen nadeel is dat de door de leerling behaalde resultaten op de toetsen onderling niet te vergelijken zullen zijn. Hierdoor zal de afsluiting van de Basisvorming ongeschikt zijn voor een landelijke evaluatie.

Willen we de Basisvorming een kans geven, dan moet er naar andere oplossingen gezocht worden om de – voornamelijk organisatorische – problemen te laten verdwijnen. In de lessen en in de toetsen moet evenredige aandacht zijn voor alle vaardigheden. Pas dan is er sprake van echte Basisvorming: voor iedere leerling van welk schooltype dan ook een gemeenschappelijke verwerving van eenzelfde leerprogramma.